

važnija pitanja u vezi sa USAOJ-em. Knjiga će korisno poslužiti vaspitanju omladine na tradicijama svojih vršnjaka pa joj se, kao i odraslim, najtoplije preporučuje.

Bodrožić Milica

MILISAVAC ŽIVAN, *Istorija Matice srpske, I deo, 1826—1864*,
Novi Sad 1986, 970 str.

U izdanju Matice srpske izašla je — kako se u naslovu vidi — obimna monografija ove kulturne i naučne ustanove. Djelo obuhvaća tek prvo razdoblje nastanka i života Matice, a ovaj mu je sadržaj: I. *Od osnivanja do zabrane rada (1826—1835)*, II. period nosi naslov *Cvetno doba Matice srpske (1837—1848)*, a III. *Pod Babovim apsolutizmom i provizorijumom (1849—1864)*. Valja tome dodati da knjiga uvodno zahvaća i kraj XVIII st., završavajući sa šezdesetim godinama XIX st. — a po pristupu je sveobuhvatna — zapravo je kulturna povijest Srba u Ugarskoj u to vrijeme. Ono je obilovalo značajnim ličnostima, pa nas autor vodi do Gavrila St. Venclovića, Đorđa Brankovića preko Orfelina do P. Julinca, Gligorija Trlajića, Aleksija Vezilića, Avrama Mrzovića i dr. Obraden je i značaj gimnazije u Sremskim Karlovcima i pozitivna uloga mitropolita Stratimirovića, zatim važnost prvih srpskih novina i Rajičeve »Istorije«. Katkad spornu ličnost Dositeja Obradovića Milisavac je visoko valorizirao kao uzročnika »srpske kulturne revolucije«. Iz I. perioda karakteristični su neki naslovi koji za sebe govore. To su: Kulturno-političke prilike pre pokretanja *Letopisa* i osnivanje Matice srpske, zatim Kulturni život Srba u Pešti početkom XIX veka.

Pored Pešte i Beč je bio jedno od kulturnih središta Srba, koji su se tamo okupili oko Vuka Karadžića; tu je i Dimitrije Frušić pokrenuo »Novine serbske iz carstvujušćeg grada Viene«. Izuzetno je zanimljivo pratiti pojavu, razvoj i značaj Novog Sada kao trećeg centra ugarskih Srba. Tu je presudnu ulogu odigrala i »Velika srpska pravoslavna gimnazija« (osnovana 1810. god.) i u njoj okupljeni profesorski zbor natprosječnih sposobnosti. Među njima je i Pavel Jozef Šafarik, 24-godišnji Slovak, a kasnije čuveni slavista, koji se na raspisani natječaj javio iz Bratislave. Na nj su — još kao studenta — presudan upliv ostavile Vukove zbirke srpske narodne poezije, poticale njegovu slavenšku svijest i panslavensku opredijeljenost za što je i javno istupao. Milisavac navodi Šafarikovu kritiku knjiga o Slavenima do tada objavljenim: cilj im je »ništa drugo, već poruganije i uničiti njihovog nacionalnog karaktera«.¹ Tako je razumljiva Šafarikova suradnja sa Georgijem Magaraševićem, profesorom iste gimnazije i jednim od pokretača *Letopisa*. U izboru Šafarika za direktora škole novosadsko građanstvo i mitropolit Stratimirović dokazali su sva-

¹ Istorija, 184. Valja naglasiti da se nastava u državnim školama odvijala na mađarskom jeziku, pa je naglašavanje važnosti materinjeg jezika od Šafarika i ostalih nastavnika bilo od prvorazrednog značaja.

kako zrelost kriterija, s pravom konstatira Milisavac. Sijaset spomenutih (i drugih) kulturnih manifestacija u ta tri centra, uključujući i pokrenuti *Letopis*, dobivaju uporište u društvu, koje god. 1826. u Pešti osnivaju sedmorica građana pod imenom Matica srpska. Jedna od namjera joj je »da se knjige srpske rukopisne na svet izdaju i rasprostranjavaju, i to sad i otsad bez prestanka za svagda«. Ovo nagovještenje »apsolutuma«, taj izrečeni zanos, već nekoliko godina kasnije (1835) doživljava prekid. U slavenskom se svijetu sukobljavaju austroslavizam i rusofilstvo; vlasti su podozrive, daju nalog da se rad Matice obustavi. No poslije dvogodišnjeg prekida ova ustanova ulazi u *Cvetno doba*, pa nas autor upoznaje sa osnivanjem i organizacijom Biblioteke Matice srpske, sa osnivanjem Muzejske zbirke, Književnom zadužbinom Jovana Nake, borbom za Tekelijinu baštinu, te godinom 1848, odnosno pasivnim bitisanjem Matice tada.

U III. periodu Matičnog života i djelovanja, pod Bachovim apsolutizmom i provizorijumom, Matica je obnovila rad, dakako, pod prismotrom vlasti. *Letopis* tada izlazi samo dva puta godišnje (ranije četiri puta), a urednici su ugledna imena kao, npr., Jovan Subotić, Jaša Ignjatović, Antonije Hadžić i dr. Autor je u tom razdoblju prikazao izdavačku djelatnost ustanove, put Tekelijine biblioteke od revolucije do seobe iz Pešte, samu seobu Matice srpske iz Pešte u Novi Sad; zanimljivi su podaci u poglavlju »Ostale zadužbine i legati«, među kojima je bilo i ličnosti osrednjeg materijalnog stanja. Sa izvorima i literaturom ova monografija završava.

Možda bi poneko — po logici određenih kriterija — mogao prigovoriti opširnosti djela; pa ipak, knjiga se sa interesom čita, daje obilje podataka i oživljava kulturološka, političko-ekonomska i psihosociološka previranja tih godina ostavljajući vjernu sliku borbe jednog malog naroda u Ugarskoj za svoju kulturnu, a preko nje i nacionalnu afirmaciju. Autor kao da je srastao sa tom problematikom, a pri tome ostao objektivan, ne prešućujući ni ne umanjujući negativume pojedinaca ili grupa.

Branka Pribić

*Informacije o Međunarodnoj konferenciji o povijesti žena
(International Conference on Women's History — ICWH), Amsterdam,
24—27. III 1986.*

Ta je konferencija neposredni izdanak tradicije skupova historičarki (Historikerinnentreffen) koji su prije sedam godina započeli okupljanjem znanstvenica njemačkog govornog područja. Kako su ti susreti postupno dobivali internacionalni karakter, organizacija ICWH u Amsterdamu logički je nastavak takve razmjenjene iskustava.¹ Glavni inicijator i organizator ovaj je puta bila *Nizozem-*

¹ Usp.: *Andrea Feldman i Lydia Sklevicky*, Povodom šestog međunarodnog susreta historičarki, ČSP, 1985, 17 (2), 139—146.